

SPASENJE IZVAN CRKVE

Celestin TOMIĆ

»Bog hoće da se svi ljudi spase« (1 Tm 2, 4). To je temeljna istina i pokretač svih Božjih zahvata u povijesti, posebno u povijesti spasenja. Prema tome nema »prostora« ni »vremena« koja ne bi bila »sveta«, to jest u kojima se ne bi moglo postići spasenje.

U punini vremena Bog stvara Crkvu, Božje kraljevstvo kao potrebno sredstvo spasenja. »Izvan ove kuće, tj. izvan Crkve, nitko se ne spašava.«¹ Izvan Crkve nema spasenja. »Ne može imati Boga za Oca, tko nema Crkve za majku.«² I Crkva je jedna. »Jedan je Otac svijuu, i jedna je Riječ svijuu, i Duh Sveti je jedan i posvudašnji. Jedna je i majka djevica: meni se sviđa nazvati je Crkvom«, piše već Klement Aleksandrijski.³

Ova je tajna bila nekad skrivena u Bogu, ali danas objavljena i djelomice ostvarena (Ef 1,9 s). Crkva je »misterij naroda koji je još grešan ali već posjeduje zalag spasenja«, ona je »grananje Kristova Tijela, ognjište ljubavi«, misterij božansko-ljudske ustanove u kojoj čovjek može naći svjetlost, oprostjenje i milost »na hvalu slave Božje«.⁴

Kako se onda spasavaju oni koji su živjeli prije ili žive sada izvan Crkve? Kako je njima dana mogućnost spasenja? Da se i oni mogu spasiti to je van svake sumnje, iako nisu primili Kristovu vjeru i krštenje. Kako?

Spasenje po vjeri

Za Kristove vjernike je to jasno. Vjera je izvor i sredstvo religioznog života. »Tko bude vjerovao i pokrstio se, spasit će se; tko ne bude vjerovao, osudit će se« (Mt 16, 16). Bez vjere nemoguće je svidjeti se Bogu. Po vjeri postajemo potomci obećanja, sinovi Abrahamovi, oca svih koji vjeruju« (Rm 4, 11).

Što je s onima koji nemaju biblijske vjere? Kako se oni spasavaju?

K. RAHNER govori o anonimnim kršćanima. Iako ne pripadaju Crkvi, imaju milost posinaštva i postižu spasenje a da ne prime krštenje i ne pripadaju vidljivo zajednici Božje Crkve kojoj pripadaju oni »koji vjeruju« (1 Sol 1, 7). Oni nemaju izričito svijest te milosti, ali ona je utkana u njihovo biće, u onoj težnji i otvaranju prema neizmjenom Biću u kome traže smirenje svojeg egzistencijalnog nemira i tjeskobe, sigurnost pred neumoljivosti vremena i posebno smrti, nestalnosti svega vidljivog, svijest svoje grešnosti i težnju za vječnim životom. Ova težnja, iskustvo, osjećanje što je duboko utemeljeno u njegovu biću dovodi ga do Boga i on mu se predaje pa makar ga i ne upoznao, makar bio i ateist ukoliko istinski traži najdublji smisao svoga života, svoga postojanja. Stoga svaki istinski ateist je anonimni kršćanin.

¹ Origen, *In Jesu Nave hom.* 43,5; PG 12,84).

² Sv. Ciprijan, *Epist.* 69, 3; PL 3, 11, 40.

³ Klement Aleksandrijski, *Paedagogus* 1, 6; PG 8, 300.

⁴ Rječnik Biblijske Teologije, Zagreb 1969, *Crkva*, st. 125.

Nekršćani su istina izvan ekonomije spasenja, izvan Crkve, ali Crkva nije jedini i isključivi put spasenja. Crkva je kao »povijesno vidljiva točka, kao društveni izraz stvarnosti milosti i spasenja«.⁵

A. PANNIKAR i H. R. SCHLETTE idu dalje. Smatraju da je Crkva izuzetni i izvanredni put spasenja. Za sve ostale je redovni put spasenja njihova religija. Bog se služi religijama da ostvari svoju volju. One istina imaju štošta što je krivo i netočno. Ali religije su za one koji u njima »vjernički« žive zakonito sredstvo spasenja. U njima vjernici doživljuju Božju prisutnost, mir s Bogom i prepuštaju se Božjem vodstvu: a to znači otvaranje milosti spasenja. Crkva i religije nisu prema tome u suprotnosti, one se ne isključuju nego uzajamno usklađuju i upotpunjuju. Crkva i religije imaju isti cilj: postići spasenje. Crkva je izvanredni put, a religije su redoviti put. Priznaju da je Crkva kao eshatološka zajednica koja okuplja raspršene s četiri strane svijeta i koja pokazuje i svjedoči svijetu kamo vode redoviti putovi spasenja (religije) i poziva sve da u ime Božje prihvate ovaj put izvanredni u duhu poslušnosti i poniznosti.⁶

Iako ovo učenje sadrži u sebi velike istine i unosi svjetlo u tajnu spasenja, ipak posebno ova druga teorija suprotstavlja se tradicionalnom učenju katoličkih, protestantskih i ortodoksnih teologa, suprotna je učenju Crkve i poruci Pisma.⁷

Isus Gospodin šalje apostole da propovijedaju evanđelje i to ne smatra samo neki izvanredni put nego jedini put spasenja, izbavljenja od tame, grijeha, pakla (Mt 28, 19s; Mk 16, 15s; Dj 10, 38).

Slično govore sveti oci o potrebi vjere i krštenja.⁸ To je stalna nauka Crkve koja je jasno izražena i u Drugom vatikanskom koncilu. »Crkva je od Boga poslana svim narodima da bude univerzalni sakrament spasenja« (AG 1). Koncil uči da »oslanjajući se na Sveto pismo i Tradiciju, da je ova putujuća Crkva potrebna za spasenje« (LG 14).

Crkva je osudila teorije Lutera i Kalvina o nemogućnosti spasenja izvan Crkve i naučava da spasenje nije neki isključiv monopol vidljive Crkve, tj. krštenih. Spasenje mogu postići i postizavaju članovi drugih religija, pa i dobronamjerni areligiozni (koji zabacuju religije kao instituciju), ateisti, antireligiozni. Za spasenje nije nužno potreban vanjski znak krštenja, vjere u Krista, ako bez svoje krivnje nisu upoznali nužnost Božjeg dara za spasenje, te žive poslušni glasu svoje savjesti i svoje religije koju smatraju ispravnom. Traži se ova unutarnja dispozicija, unutarnja »vjera«. Koja je to vjera koja spasava? Bilo kakva? Zar vjera u pobjedu neke ideologije, evolucije, revolucije... Da li vjera svjesna, izričita ili uključena? Kako se ona odrazuje?

Nada koja spasava

»Gdje ima nade, ima i vjere«, kaže marksistički vidjelac i futurolog čovjeka i njegovih dimenzija Ernest Bloch.⁹ Čovjek nije nešto statičko nego je napetost, dinamizam prema budućnosti, težnja za neizmjenljivošću. »Gdje plamti i mali plamičak nade, tu je i vidljivo svjetlo Neba« (L. Boros). Danas se ovo posebno naglašuje. Postoji već i teologija nade.¹⁰

Prema mišljenju spomenutog marksističkog pisca religija nije počelo otuđenja, represivna moć, opijum za narod, nego kritička snaga sadašnjih institucija i snažni poticaj za bolju budućnost. Ne opij za narod nego spasonosno buđenje za novim.

⁵ K. RAHNER, *Possibilità di una concezione scolastica della grazia*, Roma 1965; isti u F. V. J.: *Incontri tra le religioni*, Milano 1968; isti *Atheismus u Lexikon für Theologie und Kirche* I, st. 987.

⁶ R. PANNIKAR, *Ogni autentica religione e via di salvezza*, u *Incontri tra le religioni*, Milano 1968; H. R. SCHLETTE, *La religione come tema della teologia*, Brescia 1968.

⁷ B. MONDIN, *L'eresia del nostro secolo*, Torino 1971, 81–86.

⁸ Vidi *Irenej*, *Adv. haer.* 3, 24; PG 7, 966; Ign. Antiohijski, *Ep. Fil.* 3, 2; *Klement Aleksandrijski Stromata* 7, 17; PG 9.552 itd.

⁹ E. BLOCH, *Geist der Utopie*, Das Prinzip Hoffnung, 1995.

¹⁰ Teologija teologije nade: protestanti: H. Cox, Pannenberg, J. Moltmann; katolici: J. B. Metz, E. Schillebeckx.

Vjera ne opravdava postojeće otuđenje, niti pokušava spasavati vladajuću klasu, već posjeduje eksplozivnu težnju za oslobođenjem, ona je protest protiv sadašnjeg stanja nepravde, rata, glada.

To naglašuju danas i kršćani i stvaraju teologiju nade. Teolozi nade postavljaju nadu u središte sveukupne teološke misli. Bog objave je Bog obećanja koji vodi povijest prema novoj budućnosti, prema vedroj, blaženoj budućnosti u ono »novum ultimum«, u »novo nebo i novu zemlju« (Otkr 21, 5). Bog Objave je Bog budućeg kraljevstva ljubavi, mira i blaženstva. Biblijska poruka je eshatološka poruka nade. Ona je »žila kucavica biblijske poruke«. I ta nada, a ne težnja i puka želja koja živi od nostalgije i umire u sukobu sa stvarnošću, koja pripada idealnom svijetu mašte i snova, nego nada koja zaista stvara drugi svijet i temelji se na Božjoj istini koja se objavljuje u Kristu i koja ne vara. Ovakva teologija u stanju je da povede razgovor s današnjim svijetom koji živi u nadi za boljim, savršenijim, ljepšim, ljudskijim svijetom budućnosti.

Smatraju teolozi nade da je ova teologija dostatno utemeljena na Svetom pismu (1 Sol 4, 13; 1 Pt 3, 15; Hb 11, 1). Vjera je istina prva, ali nada ima primat. Bez vjere u Krista, nada je utopija, visi uprazno. Ali bez nade vjera se izrodi, postaje hladna i utrne se na kraju. Po vjeri čovjek krene putem istinitog života, ali ga nada podržava u tom životu. Krist Bogo-čovjek u svom uskrsnuću savršeni je uzor kojem teži naša nada. I Crkva nam se ukazuje kao zajednica ljubavi istom u budućnosti. U toj viziji nade svijet nije »slika« koja prolazi nego polje rada na kojem čovjek priprema tu blaženu budućnost. Čovjek usmjeren toj budućnosti mora se svim svojim silama založiti za ostvarenje bolje i sretnije budućnosti.

Ipak ne spašava svaka nada. Nije svaka nada sredstvo spasenja. Bitno horizontalna, ovozemna, vremenska sigurno nije. Nada u zemaljskog mesiju koji će osloboditi čovjeka od gladi, bolesti, društvenih nepravda, diskriminacija rasnih i etničkih ne dostaje. Iskustvo uči kako su ove i ovakve nade isprazne, varave, nestalne. Ali postoji ona viša nada koja vjeruje u Božji zahvat, koja čovjeka silni da čeka i zalaže se za pravdu i mir u svijetu, ne izlazi iz ovog svijeta, svjestan da ga je Bog upravo tu postavio da se zalaže i izgrađuje bolji svijet istinske slobode, u kojem neće biti nepravde, bijede, tuge, ni smrti, ali koji će konačno sam Bog ostvariti. Sve čovječanstvo koje podiže pogled i diže ruke prema nebu, prema Bogu, čeka pomoć odozgo, puno je nade, koja mu silazi kao Božji dar, koja ga spasava.

Stoga smatra B. Mondin: postoji anonimno kršćanstvo, danas više nego ikada, ali se ono ne temelji na ontološkom automatizmu ljudskog bića (K. Rahner) niti na soteriološkoj vrijednosti religija (Pannikar), niti na implicitnoj želji za krštenjem, nego u preokretu nade iz horizontalne u vertikalnu. I to je ona »metanoia« koju ostvaruje Bog u srcima po nizu događaja i iskustava izvan Crkve.¹¹

Ipak nada ima za svoj svojstveni objekt: buduća dobra. A opravdanje i spasenje je sadašnje dobro. Ono se ostvaruje u sadašnjem vremenu. Bog koji zahvaća nije samo »Bog budućnosti« nego i Bog Abrahama, Izaka i Jakova, Bog Gospodina našega Isusa Krista. Dakle, Bog prošlosti i sadašnjosti. I Krist nije samo otajstvo budućnosti nego i otajstvo sadašnjosti, prisutno u našem životu i u našem svijetu. I Crkva nije samo zajednica sutrašnjosti nego i sadašnjosti. Ona je već prisutna, Božje kraljevstvo među nama (Mt 4, 17; Lk 17, 21). Stoga je bliže biblijskoj misli da se spasenje konkretno ostvaruje već ovdje na zemlji u pojedincu u ljubavi.

Ljubav koja spasava

U Isusu Kristu zasjala je autentična transcencija, otkriva nam se Božji bitak, a taj je: »Bog je ljubav«. Ova se otkriva u svoj svojoj jasnoći i punini u Raspetom Kristu, u njegovoj posvemašnjoj ljubavi i predanju za drugoga. I ova ljubav nije zgusnuta samo na ono nekoliko godina što je proboravio među nama. Ona je utjelovljena u svijetu, u čovječanstvu, posvuda i svugdje. »On je«, piše

¹¹ B. Mondin, nav. djelo.

Meliton Sardijski, »u mnogima mnogo pretrpio. U Abelu ubijen, u Izaku vezan, u Jakovu izgnan, u Josipu prodan, u Mojsiju izložen, u vazmenom jaganjcu žrtvovan, u Davidu proganjen, u prorocima obeščašćen.«¹²

Ova Kristova ljubav traži odgovor. Krist je to jasno kazao u svom zaključnom govoru o konačnim događajima povijesti svijeta (Mt 25, 31—46). Nije to ni usporedba, ni proročka opomena ili prijetnja, niti potresni opis obnove svijeta. To je sažetak nauke i zahtjev svega evanđelja. Govori o sudu, sucu i suđenima, o spasenju svijeta. Isus sudac je vrhunac vjere Crkve. U ovom trenutku zadnjih događaja posvema je osvijetljena njegova osoba i njegovo poslanje. Isus nije samo Mesija Izraela, nego Spasitelj svega svijeta, svih naroda, svega čovječanstva. Isus nije samo »Sin Čovječiji« koji je predan i ubijen (Mt 17, 22; 20, 23) i Pastir svoga naroda (Mt 23, 37) nego i Kralj Božjega Kraljevstva.

Kraljevstvo je Božje pripravljeno od postanka svijeta. Svi grijesi, otpadi, lutanja čovječanstva i izabranog naroda nisu bili u stanju da ovaj Božji plan ponište. I pogani i vjernici primaju Božje kraljevstvo kao osobnu baštinu koja će im biti predana i to i u Kristu (Rm 8, 17).

Isus je rekao učenicima: »Tko vas prima mene prima« (Mt 10, 40). I još: »Tko prima radi mene jedno malo dijete, mene prima« (18, 5). U svom govoru o posljednjem sudu to univerzalizira. Svaki čovjek je »brat Kristov«. Da li je toga svjestan ili ne, da li je htio ili ne služiti njemu u bratu koji je potreban njegove pomoći, ne igra uloge. U času obnove, na sudnjem danu, svaki čin istinske ljubavi otkrit će se kao učinjen Isusu samom.

Isus nabraja tradicionalna djela milosrđa koja su židovski književnici isto posebno naglašavali i koja su u cijeni kod mnogih naroda kao nahraniti gladna, napojiti žedna, zaodjeti gola, primiti putnika, pohoditi bolesna, posjetiti utamnjenika... Sve su to jednostavna djela i koja ne traže mnogo, samo plamen ljubavi. Ali jedni reagiraju na tjeskobu, bijedu, potrebu svog bližnjega, suosjećaju s njime i hite mu u pomoć. Ne samo da pokazuju prema takvim patnicima samo osjećaj, bol, tužbu radi nepravde, glada, rata, nego i aktivno, konkretno pružaju pomoć, zalažu se za umanjeње i uklanjanje nepravde, glada, boli u svijetu.

Čude se presudi Isusovoj i »blagoslovljeni Oca nebeskog« i »osuđeni«. Otkrivaju istom tada da je ljubav prema Isusu Kristu i prema bratu koji trpi jedna te ista ljubav. Isus Krist trpi u svim patnicima svijeta, posvuda i svugdje kako je to lijepo naglasio Meliton Sardijski. Suđeni ćemo biti prema tome kako smo opsluživali zapovijed ljubavi. Spasenje se ostvaruje djelima ljubavi. Pakleni »vječni ogranj« je pomanjanje ljubavi, »život vječni« je punina ljubavi.

S pravom neki vide u ovom govoru odgovor Isusov kako se spasavaju oni koji se nalaze izvan Crkve. U jednom trenutku ljubavi, predanja za drugoga, strpljenja u službi za drugoga, ostvaruje se onaj milosni, spasiteljski susret s Kristom, onaj »Vazam našega spasenja«, onaj Izlazak iz »ropstva na slobodu, iz tame na svjetlost, iz smrti u život, od podložnosti u vječno kraljevstvo«.

Zaključak

Spasenje se ostvaruje u ljubavi. Ipak ona nije odijeljena od vjere i nade. Spasenje se ostvaruje u »jezgri našega bića«, u onom što je u našem biću »dublje nego sam razum, osobnije nego čuvstva, ljudskije nego podsvijest«. To je razina u kojoj čovjek živi svoje prvotno jedinstvo gdje »znanje nije neko hladno svjetlo, i ljubav nije neki slijepi poriv: Znanje je puno ljubavi, a ljubav ima oči. To je razina našeg bića gdje mi ljubimo, gdje je usredotočena svijest, gdje možemo biti duboko i jednostavno sretni, gdje smo najistinskiji ljudi — živo 'ja' i živo 'ti'.«¹³ Tu se ujediniuju vjera, ufanje i ljubav. Tu se ostvaruje naše spasenje, u vjeri, ufanju, ali posebno u ljubavi po kojoj čovjek se susreće s Kristom Spasiteljem.

¹² Meliton Sardijski, Hom. 65—71; SC 123, 95—101.

¹³ Holandski katekizam, Zagreb 1970, 148 s.